

Το βιβλίο Ιστορίας της ΣΤ' Δημοτικού της κυρίας Ρεπούση και συνεργατών της επαναφέρει στο προσκήνιο τις ακρότητες στην αντιμετώπιση των ιστορικών γεγονότων: πατριδοκάπηλοι και διεθνιστές, τουρκοφάγοι και οπαδοί της «ελληνοτουρκικής φιλίας», θρησκόληπτοι και δογματικοί παίζουν ταμπούρλο στις πλάτες των παιδιών, ανιστόρητοι απέκτησαν άποψη και ιστορικοί λένε μισές αλήθειες. Κι από κοντά τα ΜΜΕ, τα οποία τσουβαλιάζουν τους ακροδεξιούς με όλους τους αντιρρησίες, σοβαρούς με νούμερα και γενικώς επιτείνουν τη σύγχυση και την άγνοια.

Με αφορμή την άγρια και χωρίς αρχές «συζήτηση» που γίνεται μέσα από στήλες εφημερίδων και, κυρίως, από την τηλεόραση, είπαμε να σταθούμε στο ιστορικό περίγραμμα των περιόδων που, περισσότερο από άλλες, έχουν γίνει αντικείμενο καυγάδων, συκοφαντιών, παρεξηγήσεων και έχουν μετατρέψει σε έναν απίστευτο αχταρμά σοβαρά κεφάλαια της ελληνικής ιστοριογραφίας.

Το παιδομάζωμα

Ναι, λοιπόν, υπήρξε παιδομάζωμα. Όμως, ο σουλτάνος Μουράτ Δ' (1623 - 1640) το κατάργησε, διακόσια χρόνια πριν από το '21.

Ναι, υπήρχαν οι γενίτσαροι. Όμως, δολοφόνησαν τον σουλτάνο Ιμπραήμ Α' (1640 - 1648, διάδοχο του Μουράτ), ξεκινώντας αιματηρή αντιπαράθεση με την εξουσία. Τελικά τους εξολόθρευσε ο σουλτάνος Μαχμούτ Β' τον Ιούνιο του 1826, πέντε χρόνια μετά το '21.

Ο βίαιος εξισλαμισμός

Ναι, υπήρξαν περίοδοι βίαιου εξισλαμισμού. Όταν όμως ο σουλτάνος Ιμπραήμ Α' εξέδωσε φετβά να σφαχτούν όλοι οι χριστιανοί της αυτοκρατορίας, οι εξηγητές του κορανίου ερμήνευσαν πως η διαταγή αντιβαίνει τις γραφές: «Ο προφήτης Μωάμεθ θέλει να υπάρχουν αλλόδοξοι υπήκοοι, ώστε να εισπράττεται ανεμπόδιστα ο κεφαλικός φόρος» (καταργήθηκε κι αυτός, λίγα χρόνια αργότερα).

Κι όταν ο σουλτάνος Μαχμούτ, το 1821, ετοιμάζε θρησκευτικό πόλεμο και εξέδωσε διάταγμα για γενική σφαγή των χριστιανών, ο ανώτατος θρησκευτικός αρχηγός των Οθωμανών, Χατζή Χαλίλ εφέντης, αρνήθηκε να υπογράψει τον φετβά. Και στις δυο περιπτώσεις οι χριστιανοί σώθηκαν χάρη στην επέμβαση των επικεφαλής της μωαμεθανικής θρησκείας.

Η εθνική συνείδηση

Τα ελληνικά παρέμειναν γλώσσα της Εκκλησίας και της ορθοδοξίας, με αποτέλεσμα να ταυτιστεί προοδευτικά η εθνική με τη θρησκευτική συνείδηση. Δημιουργήθηκαν έτσι, τα πρώτα χρόνια της τουρκοκρατίας, τρεις κατηγορίες πολιτών: των μουσουλμάνων που, τούρκοι ή όχι, αποτελούσαν την κρατούσα τάξη. Των ελλήνων ορθοδόξων, που αναγνωρίζονταν από τους τούρκους ως «βασιλείον έθνος» με δικαίωμα να εκπροσωπούνται και να εκπροσωπούν και τους άλλους ομόδοξους. Η τρίτη κατηγορία περιλάμβανε τους υπόλοιπους. Διωγμοί, κεφαλικός φόρος και παιδομάζωμα ποτέ δεν έλειψαν. Ούτε βίαιοι εξισλαμισμοί, αλλά και εθελοντικές ομαδικές προσχωρήσεις στη μουσουλμανική θρησκεία, προκειμένου οι ραγιάδες να βρουν την ησυχία τους. Όμως η εθνική συνείδηση διατηρήθηκε σχεδόν αναλλοίωτη, όπως μαρτυρούν οι πάνω από 170 ξεσηκωμοί και επαναστάσεις στα λιγότερο από 400 χρόνια της δουλείας.

Σχολεία κρυφά και φανερά

Υπήρξαν κρυφά σχολεία; Όχι! Για τον απλό λόγο ότι η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας ήταν ελεύθερη. Σε αντίθεση με τους υπόλοιπους λαούς των Βαλκανίων, οι έλληνες μορφώνονταν σε σχολεία στις πόλεις ή από τους ιερωμένους στα χωριά. Η Μεγάλη Σχολή του Γένους, που λειτουργούσε στην Κωνσταντινούπολη από το 1454 (επομένη της Άλωσης), έβγαζε συνεχώς διαπρεπείς λόγιους και παθιασμένους δασκάλους που στελέχωναν τα μικρότερα σχολεία. Οι πλούσιοι, οι κοινότητες, το Πατριαρχείο και οι ηγεμόνες των παραδουνάβιων περιοχών τα χρηματοδοτούσαν. Ο Ρήγας Βελεστινλής σπούδασε στο καλό σχολείο της Ζαγοράς.

Ελληνικά βιβλία τυπώνονταν στη Δύση. Από το 1627, τυπογραφείο λειτουργούσε και στο Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης. Χάρη στη μόρφωσή τους, οι έλληνες μπήκαν στον κυβερνητικό μηχανισμό. Αναρριχήθηκαν στις θέσεις του μεγάλου διερμηνέα, ουσιαστικά συμπληρωματικού υπουργού Εξωτερικών, και του διερμηνέα του στόλου, που ήταν ο πολιτικός διοικητής πλάι στον ναύαρχο. Διερμηνείς, μεταφραστές, γραμματείς στη διοίκηση ήταν θέσεις προσιτές στους έλληνες. Από το αριστοκρατικό Φανάρι προέρχονταν όσοι προοριζόνταν για τα πατριαρχικά αξιώματα ή για ηγεμόνες στη Βλαχία και τη Μολδαβία.

Στους αντίποδες, οι γεωργικοί πληθυσμοί δεν διέφεραν από τους αντίστοιχους των άλλων λαών, εκτός από το ότι πολλοί έλληνες αγρότες γνώριζαν γραφή και ανάγνωση.

Ο Πατριάρχης Γρηγόριος Ε΄

Ο Γεώργιος Αγγελόπουλος ήταν 48 χρόνων, όταν, το 1797, εκλέχτηκε Πατριάρχης με το όνομα Γρηγόριος Ε΄. Εξορίστηκε στο Άγιον Όρος, αλλ' επανήλθε το 1806. Τον Ιανουάριο του 1806 έφτασε στη Μάνη σουλτανικό φερμάνι, που καλούσε χριστιανούς και μουσουλμάνους να εξολοθρεύσουν τους Κολοκοτρωνάιους απειλώντας με σφάξιμο όποιους θα τους βοηθούσαν. Έφτασε κι ένα συνοδικό έγγραφο του Πατριάρχη, που γνωστοποιούσε ότι η εκκλησία τούς αφούρισε.

Οι τούρκοι καθαίρεσαν τον Γρηγόριο Ε΄ άλλη μια φορά το 1808. Έμεινε δέκα χρόνια στο Άγιον Όρος και, κατά κάποιες μαρτυρίες, μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία. Επανήλθε οριστικά

το 1818.

Τα νέα για την ελληνική επανάσταση (στη Μολδοβλαχία) έφτασαν στην Κωνσταντινούπολη την 1η Μαρτίου 1821 και προκάλεσαν πανικό: 49 φαναριώτες που κατείχαν ανώτατες θέσεις υπέγραψαν κοινή δήλωση ότι «το γένος αγνοεί την επαναστατικήν εταιρείαν»: Τη Φιλική Εταιρεία που οργάνωσε την επανάσταση. Στις 23 Μαρτίου διαβάστηκε στις εκκλησίες ο αφορισμός του Αλέξανδρου Υψηλάντη από το ορθόδοξο Πατριαρχείο.

Όμως, την ίδια μέρα, στην Αχαΐα, έπεφτε η Βοστίτσα (Αίγιο), ενώ η Μεσσηνιακή Σύγκλητος ανάγγελλε την επίσημη έναρξη του Αγώνα με την «προειδοποίησιν προς τας ευρωπαϊκάς αυλάς». Ανάλογη προκήρυξη επιδόθηκε στους προξένους των ευρωπαϊκών δυνάμεων, στις 26 Μαρτίου, από το Αχαϊκό Διευθυντήριο. Ο σουλτάνος θεώρησε ότι οι έλληνες τον εμπαιζουν. Στις 4 Απριλίου 1821 αποκεφάλισε τον Μεγάλο Διερμηνέα της Πύλης Κωνσταντίνο Μουρούζη. Ακολούθησε ο αποκεφαλισμός του αδελφού του, Νικόλαου, Μεγάλου Διερμηνέα του στόλου. Μέσα στην εβδομάδα πάμπολλοι έλληνες τιτλούχοι εκτελέστηκαν. Στις 10 Απριλίου, ανήμερα του Πάσχα, ο νέος Μέγας Διερμηνέας, Σταυράκης Αριστάρχης, επισκέφθηκε τον Γρηγόριο και του ανακοίνωσε ότι καθαιρείται κι εξορίζεται για τρίτη φορά. Ο τούρκικος όχλος τον κρέμασε στη μεσαία πύλη την ίδια μέρα.

Ήταν προδότης ο Γρηγόριος Ε΄;

Όχι. Σύμφωνα με το σχέδιο της Φιλικής Εταιρείας, αμέσως μετά τις παραδουνάβιες περιοχές θα ξεσηκωνόταν και η κυρίως Ελλάδα με επίκεντρο την Πελοπόννησο, όπου έπρεπε να φτάσουν έγκαιρα ο Αλέξανδρος Υψηλάντης και ο Παπαφλέσσας. Ο ξεσηκωμός είχε οριστεί για τις 25 Μαρτίου 1821. Ο Υψηλάντης δεν έφτασε ποτέ στην Πελοπόννησο. Ο Παπαφλέσσας ήταν εκεί από τα μέσα Δεκεμβρίου του 1820 με επίσημα χαρτιά, ως πατριαρχικός έξαρχος, παρ' ότι οι δεσποτάδες τον αποκαλούσαν «διαβολοκαλόγερο». Και το Πατριαρχείο είχε ενημερώσει τους τούρκους ότι πήγαινε εκεί για να διευθετήσει ζητήματα των μοναστηριών.

Στην Αχαΐα υπήρχαν σοβαρές κτηματικές διαφορές ανάμεσα στα μοναστήρια της Αγίας Λαύρας και των Ταξιαρχών. Χάρη στα χαρτιά του οι τούρκοι έδωσαν άδεια να οργανωθεί

σύσκεψη στη Βοστίτσα (σημερινό Αίγιο) με τη συμμετοχή και των προκρίτων (Ιανουάριος 1821). Εκεί ο πατριαρχικός έξαρχος ανακοίνωσε ποιος πραγματικά ήταν και για ποιο λόγο είχε έρθει. Η επανάσταση, τους είπε, είχε προγραμματιστεί για τις 25 Μαρτίου, γιορτή του Ευαγγελισμού.

Η ανακοίνωση ακούστηκε σαν κεραυνός. Μερικοί ζήτησαν αναβολή. Πρότειναν τις 23 Απριλίου που είναι του Αι-Γιώργη και τις 21 Μαΐου που είναι των Κωνσταντίνου και Ελένης. Ο Παλαιών Πατρών Γερμανός υπέβαλε έντεκα ερωτήσεις. Στο τέλος κάποιος ρώτησε: «Ποιος θα κυβερνά μετά την επανάσταση;». Ο Παπαφλέσσας απάντησε πως αυτό θα το αναλάμβαναν «όσοι είχαν πείρα». Η απάντηση δεν ικανοποίησε και οι αντιρρήσεις συνεχίστηκαν. Ο Παπαφλέσσας απείλησε πως θα ξεκινήσει με 2.000 μανιάτες, χωρίς αυτούς. Αναγκάστηκαν να δεχτούν.

Η Αγία Λαύρα και το λάβαρο

Έχοντας ζήσει τρομερές περιπέτειες, ο γιατρός Φραγκίσκος Κάρολος Λοράν Πουκεβίλ παράτησε την ιατρική κι ασχολήθηκε με το γράψιμο. Στα 1824 δημοσίευσε την «Ιστορία της αναγέννησης της Ελλάδας» με τα γεγονότα από το 1740 έως τη χρονιά της έκδοσης. Το βιβλίο κάθε άλλο παρά αμερόληπτο ήταν. Ανάμεσα στ' άλλα μιλούσε και για το λάβαρο της ελευθερίας που δόθηκε στο μοναστήρι της Αγίας Λαύρας. Όμως, ο μνημένος στη Φιλική Εταιρεία μητροπολίτης δεν ήταν στην Αγία Λαύρα στις 25 Μαρτίου. Ούτε η επανάσταση ξεκίνησε από εκεί. Τα γεγονότα είχαν προλάβει τις ημερομηνίες. Ο συγγραφέας θεώρησε σημαδιακό να ξεκινήσει η επανάσταση την ημέρα του Ευαγγελισμού, όπως άλλωστε είχε αποφασιστεί από τη Φιλική Εταιρεία. Γι' αυτό το έγραψε. Και γι' αυτό η ελληνική πολιτεία το υιοθέτησε. Το βιβλίο αυτό άλλωστε προκάλεσε κύμα αφιξέων φιλελλήνων, προκειμένου να πολεμήσουν για την ελληνική λευτεριά.

Δuo λόγια για τον Καραϊσκάκη

Στις 31 Δεκεμβρίου 1822 οι πασάδες Ομέρ Βρυώνης και Μεχμέτ Ρεσίτ Κιουταχής έλυσαν άπρακτοι την πρώτη πολιορκία του Μεσολογγίου. Αποσύρθηκαν στο Αγρίνιο, δίχως τρόφιμα και πολεμοφόδια. Ο φουσκωμένος Αχελώος τούς εμπόδιζε να περάσουν στην Ήπειρο. Έστειλαν ένα σώμα από 3.000 Τουρκαλβανούς να πάνε από τα Άγραφα στην Πρέβεζα και να επιστρέψουν με προμήθειες.

Καπετάνιος στο αρματολίκι των Αγράφων ήταν ο Γεώργιος Καραϊσκάκης. Είχαν περάσει 21 μήνες αφότου ξέσπασε η επανάσταση, χωρίς έως τότε να έχει συμμετοχή σ' αυτήν. Κρατούσε το πόστο του προσποιούμενος υποταγή στους τούρκους, που με τη σειρά τους έκαναν ότι τον πίστευαν. Η συμφωνία ήταν πως τούρκος ή αλβανός δεν θα πατούσε στο αρματολίκι του.

Όταν ο Καραϊσκάκης έμαθε πως οι Τουρκαλβανοί ανέβαιναν στα Άγραφα, παρέταξε τους δικούς του μπροστά σε μια σπηλιά, στην περιοχή Σοβολάκο στη θέση Κορομηλιά, κοντά στον Αι-Βλάση. Οι Τουρκαλβανοί τού ζήτησαν να περάσουν. Ο Καραϊσκάκης αρνήθηκε: παραβίαζαν τη συμφωνία, ήταν ληστές. Οι Τουρκαλβανοί έκαναν γιουρούσι κι έσπασαν τις άκρες των ελλήνων, που υποχώρησαν στη σπηλιά. Η ελληνική αντεπίθεση τους έριξε πίσω. Ο αρχηγός των Τουρκαλβανών, Ισμαήλ Χατζημπέης, σκοτώθηκε και, μαζί του, άλλοι διακόσιοι. Οι υπόλοιποι γύρισαν στο Αγρίνιο. Ήταν 15 Ιανουαρίου 1822 και, για τον Γεώργιο Καραϊσκάκη, ήταν η πρώτη μάχη που έδωσε «για την επανάσταση».

Οι Τουρκαλβανοί πέρασαν τον Αχελώο στις 28 Ιανουαρίου χάνοντας 500 άνδρες τους που πνίγηκαν στα φουσκωμένα νερά. Την άνοιξη ο Καραϊσκάκης αρνήθηκε να προσκυνήσει, όταν του το ζήτησαν οι τούρκοι. Το καλοκαίρι έγινε στρατηγός της επανάστασης.

«Δούναι» και «λαβείν»

Η «αυτόνομη» Ελλάδα που παρέλαβε ο Καποδίστριας οριζόταν από τη γραμμή Αμβρακικού - Παγασητικού και νότια. Στα 1830 έγινε «ανεξάρτητη» έχοντας και την Εύβοια, τα νησιά του Αργοσαρωνικού και τις Κυκλάδες (48.829 τ. χλμ.). Το 1864 η Βρετανία της «χάρισε» (προίκα στον βασιλιά Γεώργιο) τα Επτάνησα (2.307 τ. χλμ.). Στα 1880, με τη συνθήκη του Βερολίνου, πήρε την Άρτα και τη Θεσσαλία (15.683 τ. χλμ.). Και το 1947, με την Ιταλία ηττημένη, πήρε

τα Δωδεκάνησα (2.714 τ. χλμ.). Συνολικά 69.533 τ. χλμ. Κατά τη λογική εκείνων που εκφράζονται μέσα από το αμφιλεγόμενο βιβλίο της Ιστορίας, τα υπόλοιπα 62.424 τ. χλμ. (έως τα 131.957 που αποτελούν τη σημερινή έκταση της Ελλάδας) κατακτήθηκαν με τους «ιμπεριαλιστικούς πολέμους» του Ελευθέριου Βενιζέλου. Κι εντάξει, στη Μ. Ασία νικηθήκαμε, οπότε... δεν υπάρχει πρόβλημα, πλην του ότι το '22 οι έλληνες «συνωστίζονταν στο λιμάνι (της Σμύρνης) προσπαθώντας να μπουκίσουν στα πλοία και να φύγουν για την Ελλάδα».

Αν όμως θέλουμε να είμαστε έντιμοι, πρέπει να παραχωρήσουμε την Ήπειρο στην Αλβανία και τη Δυτική Μακεδονία στα Σκόπια. Την Κεντρική Μακεδονία (με Θεσσαλονίκη και Χαλκιδική) να τη βάλουμε στη λοταρία με διεκδικητές τα Σκόπια και τη Βουλγαρία. Την Ανατολική Μακεδονία να τη δώσουμε στη Βουλγαρία, ενώ η Θράκη και τα πλην Κυκλάδων νησιά του Αιγαίου και η Κρήτη πρέπει να επιστραφούν στην Τουρκία.

Ένα μικρό πρόβλημα είναι τα Δωδεκάνησα, που τα πήραμε από τους Ιταλούς, αλλά κι αυτοί τα πήραν από την Τουρκία με τον ιμπεριαλιστικό τους πόλεμο του 1911. Έτσι, η Ελλάδα θα μείνει μεν μισή, πλην όμως θα μπορεί να υπερηφανεύεται για την εντιμότητά της.

Το γούστο είναι ότι, στο σημείο αυτό, ο «αριστερός» δογματισμός συμπορεύεται με τους βασιλόφρονες και τους αντιβενιζελικούς εθνικιστές της Δεξιάς: Όταν, γυρνώντας στην Αθήνα μετά τη συνθήκη των Σεβρών, ο Βενιζέλος ανάγγειλε «Σας φέρνω την Ελλάδα των δυο ηπείρων και των πέντε θαλασσών», βασιλόφρονες και Δεξιά του απάντησαν: «Την προτιμώμεν μικράν αλλά έντιμον» (κάτι σαν την... απογραφή του Αλογοσκούφι).

Η «στρογγυλή Ελλάδα» του Ελευθέριου Βενιζέλου

Όταν, τον Νοέμβριο του 1910, ο Ελευθέριος Βενιζέλος ανέλαβε τις τύχες της Ελλάδας, είχε να αντιμετωπίσει και την προσπάθεια του τσάρου της Ρωσίας να οργανώσει το μπλοκ εκείνο που θα υψωνόταν ως ανάχωμα στις επιδιώξεις των αυστριακών στα Βαλκάνια και θα του επέτρεπε να βγει στο Αιγαίο. Αποτέλεσμα της προσπάθειας αυτής ήταν η βουλγαροσερβική συμμαχία που θεμελιώθηκε τον Οκτώβριο του 1911.

Ο Βενιζέλος πρόλαβε να βάλει και την Ελλάδα στο παιχνίδι, παραμονές του Βαλκανικού Πολέμου, το 1912. Η εξέλιξη του πολέμου έπεισε τις μεγάλες δυνάμεις ότι ο διαμελισμός της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ήταν εφικτός. Αυτό σήμαινε ότι ο τσάρος μπορούσε να ελπίζει σε κατάληψη της Κωνσταντινούπολης δημιουργώντας εκεί «βυζαντινό προτεκτοράτο», το οποίο εν καιρώ θα προσαρτούσε στη Ρωσία ως «διάδοχο του Βυζαντίου». Η επιδίωξη του τσάρου ήταν γνωστή και ο Βενιζέλος δεν μπορούσε να την παραγνωρίσει. Το πρόβλημά του ήταν ότι έπρεπε να πείσει και τους Έλληνες που επένδυαν στη Μεγάλη Ιδέα. Και Μεγάλη Ιδέα χωρίς Κωνσταντινούπολη δεν μπορούσε να νοηθεί.

Από την άλλη πλευρά, αρχές του 1913, η Βουλγαρία κατείχε την Ανατολική Μακεδονία και τη Θράκη και απειλούσε την Αδριανούπολη, ενώ Έλληνες και Σέρβοι προετοιμάζαν το δικό τους μέτωπο εναντίον της Βουλγαρίας. Τότε ο Ελευθέριος Βενιζέλος διατύπωσε το δόγμα της «στρογγυλής Ελλάδας».

Ήταν 2 Μαρτίου 1913, όταν δήλωσε στη Βουλή ότι, για να γίνει η Ελλάδα βιώσιμο κράτος, πρέπει να «στρογγυλοποιηθεί» κι όχι να αποκτήσει λωρίδες χωρίς βάθος στη βόρεια ακτή του Αιγαίου.

«Στόχος πρέπει να γίνει η απελευθέρωση της Ιωνίας, που είναι ελληνική. Και τα εκεί δικαιώματα του Ελληνισμού είναι απαράγραπτα». Με άλλα λόγια, ο Βενιζέλος πρότεινε μια Ελλάδα με ελληνική τη Σμύρνη και την ενδοχώρα της και με το Αιγαίο λιμνη ελληνική. Η πρότασή του καθησύχασε βούλγαρους και τσάρο, αλλά ξεσήκωσε εναντίον του την άγρια επίθεση του Γεωργίου Θεοτόκη, του Δημητρίου Ράλλη και άλλων ότι ξεπουλά Μακεδονία και Θράκη.

Τρεις μέρες αργότερα δολοφονήθηκε ο βασιλιάς Γεώργιος Α' με αποτέλεσμα ο καβγάς για τη «στρογγυλή Ελλάδα» να ξεχαστεί. Άλλωστε «στρογγυλή χώρα» χωρίς Μακεδονία και Θράκη δεν είναι νοητή. Τον Ιούνιο του 1913 ο Β' Βαλκανικός Πόλεμος αποκάλυψε ότι ο Βενιζέλος δεν ξεπουλούσε τη Μακεδονία. Ο ελληνικός στρατός την απελευθέρωσε, όπως και τη Δυτική Θράκη, που όμως κατακυρώθηκε τελικά στη Βουλγαρία.

Στα 1915 κι ενώ μαινόταν ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος, με τον τσάρο να έχει καπαρώσει στα χαρτιά Κωνσταντινούπολη, Βόσπορο και Δαρδανέλια, η Αντάντ προσπαθούσε να δελεάσει την ακόμη ουδέτερη Βουλγαρία ζητώντας από τη Σερβία και την Ελλάδα να παραχωρήσουν

εδάφη. Το ελληνικό μερίδιο περιλάμβανε παραχώρηση έκτασης 2.000 τ. χλμ. με την Καβάλα μέσα σ' αυτή. Γνωρίζοντας τα βουλγαρικά όνειρα για τη Μεγάλη Βουλγαρία της καταργημένης συνθήκης του Αγίου Στεφάνου, ο Βενιζέλος ήταν βέβαιος ότι οι βούλγαροι δεν θα αποδέχονταν αυτή την προσφορά. Δέχτηκε ζητώντας αντάλλαγμα την Ιωνία, μαζί με τη Σμύρνη. Ούτε ο τσάρος ούτε άλλος κανένας είχαν αντίρρηση.

Τα γεγονότα τον δικαίωσαν. Η Βουλγαρία πήγε με τις κεντρικές αυτοκρατορίες, ενώ η Ιωνία παρέμενε συμμαχική προσφορά προς την Ελλάδα.

Ο ιταλικός «δάκτυλος»

Η Ιταλία, όμως, δεν έπαυε να προβάλλει αντιρρήσεις για την υπόσχεση της Αντάντ να δοθεί στην Ελλάδα η περιοχή της Σμύρνης. Με δικά της τα Δωδεκάνησα, προσέβλεπε σε μια απόβαση στις γειτονικές τούρκικες ακτές. Αυτή της την πρόθεση τη διατύπωσε εκβιαστικά στις αρχές του 1919, όταν απαιτούσε να της δοθεί η περιοχή του Φιούμε (στην Αδριατική). Τον ίδιο καιρό ο Ελευθέριος Βενιζέλος έκανε διαβήματα για την ανάγκη να προστατευτούν οι έλληνες που ζούσαν στα εδάφη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και εναντίον των οποίων οι τούρκοι είχαν γι' άλλη μια φορά αρχίσει διωγμούς.

Ο πρωθυπουργός της Βρετανίας Λούδ Τζορτζ φοβήθηκε ότι θα ξυπνούσε κάποιο πρωινό με τους ιταλούς στη Σμύρνη. Με τα διαβήματα του Βενιζέλου στο χέρι εισηγήθηκε στον πρόεδρο των ΗΠΑ Ουίλσον και στον πρωθυπουργό της Γαλλίας Κλεμανσό να ανατεθεί στην Ελλάδα η κατάληψη της μικρασιατικής ακτής. Συμφώνησαν. Η εντολή προς τους έλληνες ήταν να αναλάβουν τη διοίκηση της περιοχής Σμύρνη - Αϊδίνι. Στις 2/15 Μαΐου 1919 οι έλληνες αποβιβάστηκαν στη Σμύρνη. Από τις 20 Ιουλίου / 2 Αυγούστου 1919, με συνθήκη, συμφωνήθηκε οι ιταλοί να ελέγχουν την περιοχή νότια του Μαιάνδρου ποταμού (εκβάλλει στο Ικάριο πέλαγος).

Μικρασιατική καταστροφή

Το επεισόδιο με το Φιούμε έληξε προσωρινά τον Νοέμβριο του 1920, την εποχή ακριβώς που ο Ελευθέριος Βενιζέλος και το κόμμα των Φιλελευθέρων υπέστησαν συντριπτική ήττα στις εκλογές. Τον ίδιο καιρό οι γάλλοι έβλεπαν τους βρετανούς να καρπώνονται στη Μέση Ανατολή τα οφέλη από τον διαμελισμό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και τους έλληνες να δρουν υπό την προστασία της βρετανικής ομπρέλας. Συμμάχησαν με τους ιταλούς και άρχισαν να ενισχύουν τον Κεμάλ που ακριβώς εναντίον ελλήνων και βρετανών πολεμούσε.

Έτσι η ελεγχόμενη από τους ιταλούς ζώνη της Μικράς Ασίας άρχισε να μεταβάλλεται ουσιαστικά σε ορμητήριο των Τούρκων. Από την άλλη πλευρά ο εκλογικός θρίαμβος των αντιβενιζελικών και η παλινόρθωση του Κωνσταντίνου μετέτρεψαν τη στάση των βρετανών αρχικά σε στάση επιτήρησης κι έπειτα σε εχθρική. Με τους ηγέτες της νέας κατάστασης θιασώτες της Μεγάλης Ιδέας και ανίκανους να αντιληφθούν τη μεταστροφή.

Η αλαζονεία του δίδυμου των βασιλιά Κωνσταντίνου - Δημητρίου Γούναρη δεν είδε την έξοδο κινδύνου, που μισάνοιξε με την αγγλογαλλική πρόταση της 19ης Μαρτίου 1922: ένα σχέδιο ειρήνης που προέβλεπε ειρηνική εκκένωση της Μ. Ασίας, ενώ η Ελλάδα θα έπαιρνε το μεγαλύτερο μέρος της Ανατολικής Θράκης, με τη χερσόνησο της Καλλιπόλης και τα νησιά Ίμβρο και Τένεδο. Σουλτανικοί και κεμαλικόι Τούρκοι το δέχτηκαν. Ο Κωνσταντίνος και η κυβέρνηση Γούναρη το απέρριψαν. Η εκστρατεία του ελληνικού στρατού εναντίον της Άγκυρας μετέτρεψε τον απελευθερωτικό αγώνα σε κατακτητικό.

Η τούρκικη αντεπίθεση εκδηλώθηκε τον Αύγουστο κι έφερε την καταστροφή του ελληνικού στρατού. Στις 27 Αυγούστου του 1922, άτακτοι Τούρκοι μπήκαν στη Σμύρνη κι άρχισαν να σφάζουν τους έλληνες κατοίκους της, ανάμεσα στους οποίους και τον μητροπολίτη Χρυσόστομο. Στις 31, έβαλαν φωτιά κι έκαψαν την αρμενική και τις περισσότερες ελληνικές συνοικίες. Οι νεκροί μετρήθηκαν πάνω από 300.000. Η μικρασιατική καταστροφή οδήγησε και στην εκκένωση της Ανατολικής Θράκης, ενώ η Ίμβρος και η Τένεδος έμειναν στην Τουρκία και η ανταλλαγή πληθυσμών έφερε την προσφυγιά όσων σώθηκαν (1.200.000) από τις σφαγές. Πάνω από 350.000 νεκρούς κατέγραψε η γενοκτονία των Ελλήνων στον Πόντο...

(Ποντίκι, 15.3.2007) (τελευταία επεξεργασία, 29.4.2009)